

ІДЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ БРИТАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Зубченко О.С.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті розкрито основні властивості ідеології як форми соціальної когніції, визначено її вплив на структуру політичного дискурсу. Ідеологічний аналіз британського політичного дискурсу на матеріалі промови Д. Кемерона здійснено на основі визначення контекстуальної моделі комунікативної ситуації; основоположних ідеологій (або множинних ідеологічних особистостей), у тому числі професійної групової ідеології; особистих когнітивних моделей конкретних подій. Дослідження засвідчило, що політична промова є особистісним втіленням групової ідеології, яка характеризується взаємодією множинних ідеологічних особистостей мовця.

Ключові слова: політичний дискурс, ідеологія, ідеологічний аналіз, Великобританія, Д. Кемерон, контекстуальна модель, когнітивна модель.

В статье раскрыты основные свойства идеологии как формы социальной когниции, определено ее влияние на структуру политического дискурса. Идеологический анализ британского политического дискурса на материале речи Д. Кэмерона проведен на основе определения контекстуальной модели коммуникативной ситуации; основополагающих идеологий (либо множественных идеологических личностей), в том числе профессиональной групповой идеологии; личностных когнитивных моделей конкретных событий. Исследование показало, что политическая речь является личностным воплощением групповой идеологии, которая характеризуется взаимодействием множественных идеологических личностей говорящего.

Ключевые слова: политический дискурс, идеология, идеологический анализ, Великобритания, Д. Кэмерон, контекстуальная модель, когнитивная модель.

The article describes the basic properties of ideology as a form of social cognition and determines its impact on the structure of political discourse. The ideological analysis of British political discourse on the materials of D. Cameron's speech is made on the following grounds, namely on the definition of the contextual model of communicative situation; on the definition of fundamental ideologies (ideological or multiple personalities), including professional group ideology; on the definition of personal cognitive models of specific events. The analysis has showed that political speech is the personal embodiment of the ideology of the group, which is characterized by the interaction of multiple ideological personalities of speaker.

Key words: political discourse, ideology, ideological analysis, Great Britain, D. Cameron, context model, cognitive model.

Визначення проблеми. У сучасному суспільстві все більше уваги приділяють вивченню політичного дискурсу, в якому яскраво відображене не лише суспільно-політичне життя країни, а й національна культура та цінності. Для того щоб розуміти сучасний світ і успішно функціонувати в ньому, громадяни повинні володіти складним комплексом знань, зокрема стосовно світових політичних процесів, особливостей політичної комунікації, функціонування мови в політичній сфері. Все це свідчить про наявність об'єктивної потреби в науковому дослідженні саме політичного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Представники філософських шкіл Оксфорда та Кембриджа в 1950-ті роки заклали основи теоретичних досліджень політичного дискурсу, проаналізувавши лінгвістичний контекст

суспільно-політичної думки. Основоположними працями у сфері теорії політичного дискурсу вважають дослідження, виконані такими провідними зарубіжними та вітчизняними вченими, як Т.А. ван Дейк [2; 3; 12], Ю. Габермас [6], Н. Ферклоу [4], П. Серіо [13], Р. Барт [1], М. Фуко [5], Р. Водак [8], М. Мейер [8], Г. Почепцов [15], Є. Шейгал [19], С. Жаботинська [9], І. Шевченко [18], О. Баранов [11], О. Михайлова [11], Г. Сатаров [11], Є. Шипова [11], Л. Безугла [18], Н. Кравченко [14]. Порівняно з іншими видами дискурсу, політичний є найбільш ідеологізованим, тому, на наш погляд, досить цікавим буде аналіз основних властивостей ідеології як форми соціальної когніції, а також її вираження та реалізація у політичних текстах.

Метою статті є ідеологічний аналіз політичного дискурсу. **Завдання статті:** визначити основні властивості ідеології як форми соціальної

когніції, здійснити контекстуальний ідеологічний аналіз політичного дискурсу на матеріалах промов Д. Кемерона.

Виклад основного матеріалу. Політичний дискурс та ідеологія є тісно взаємопов'язаними. Дискурс відіграє фундаментальну роль у вираженні та втіленні ідеології як форми соціальної когніції. А ідеологія, у свою чергу, впливає на різні рівні структури політичного дискурсу: від вибору інтонації, лексичних одиниць та синтаксичних структур до використання метафор та аргументації. На думку Т. ван Дейка, ідеологічний аналіз політичного дискурсу базується на мультидисциплінарному підході, оскільки передбачає розгляд політичної когніції, структури дискурсу та соціально-політичного контексту, в якому зазначені дискурс та когніція виконують відповідні функції і мають певні значення [3].

Зауважимо, що наразі не існує єдиного тлумачення поняття «дискурс». У лінгвістичній літературі натрапляємо на низку визначень, запропонованих вітчизняними та закордонними науковцями.

Дискурс — це система комунікації, поле комунікативних практик, розглянуте в реальному і потенційному (віртуальному) аспектах, де під реальним виміром розуміється поточна мовна діяльність і її результати — тексти, потенційний вимір являє собою сукупність знаків, що обслуговують дану комунікацію. Ці знаки можуть бути вербальними і невербальними (прапори, емблеми, портрети, погруддя, символічні й знакові особистості тощо) (Е. Шейгал) [19, 42].

Дискурс — тип мовної комунікації, що передбачає раціональне, критичне осмислення цінностей, норм, правил соціального життя з єдиною метою — досягнення взаємного розуміння (Ю. Хабермас) [6, 121].

Дискурс — це зв'язаний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними й іншими факторами; текст, взятий у подієвому аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах) (Н. Арутюнова) [10].

Дискурс — це 1) зв'язний текст у контексті численних супровідних фонових чинників (онтологічних, соціокультурних, психологічних тощо); 2) замкнена цілісна комунікативна ситуація, складниками якої є комуніканти й текст, що є знаковим посередником і зумовлений різними чинниками, що опосередковують спілкування й розуміння (соціальними, культурними, етнічними тощо); 3) стиль мовного спілкування; 4) зразок мовної поведінки у певній соціальній сфері, що має певний набір змінних (О. Селіванова) [17, 119].

Дискурс — це не просто зв'язний текст, це складне комунікативне явище, що містить у собі й соціальний контекст, який дає уявлення як про

учасників комунікації (і їхні характеристики), так і про процеси виробництва та сприйняття повідомлень (Т. ван Дейк) [12, 13].

У дослідженні найбільш прийнятним, на нашу думку, виявляється визначення, запропоноване нідерландським лінгвістом Т. ван Дейком. Концепція вченого пропонує багатопланове та різнобічне вивчення дискурсу як особливого комунікативного явища, як «складної єдності мовної форми, знання і дій, як події, інтерпретація якої виходить далеко за рамки буквального розуміння самого висловлювання» [12, 13]. Іншими словами, як пише Т. ван Дейк, створення та розуміння будь-якого дискурсу, в тому числі й політичного, базується на володінні певним видом соціальної когніції (у нашому дослідженні — це ідеологія), а також на розумінні певної кількості обставин, тобто мовленнєвої ситуації (у нашому дослідженні — контекстуальна модель).

Здійснюючи ідеологічний аналіз англomовного британського політичного дискурсу ми розглядали поняття «ідеологія» як певний вид соціальної когніції, як систему переконань, знань та поглядів, яких дотримуються члени соціальної групи [2]. Причому ці переконання можна назвати соціальними репрезентаціями групи (*social representation*), побудованими на основі ідеології. Отже, соціальні репрезентації групи (або переконання) та ідеологія є взаємопов'язаними поняттями. Але при цьому не є взаємозамінними, оскільки соціальні репрезентації кожної групи складаються як з ідеологічно-базованих, так і з загальноприйнятих культурних переконань. Саме останні є основою всіх когніцій у межах різних груп та у їх взаємодії, а також основою всіх ідеологій. Загальноприйняті культурні переконання, засновані на здоровому глузді, є незаперечними та неідеологічними. Кожна соціальна група при формуванні власної ідеології вибирає деякі із загальноприйнятих культурних переконань, керуючись при цьому основними соціальними властивостями групи, такими як критерії членства, діяльність, цілі, норми, цінності, зв'язки з іншими групами та особливі групові ресурси (наявність або відсутність капіталу, влади тощо).

У межах нашого дослідження ми будемо розглядати ідеологію як «Я-схему» групи, яка лежить в основі переконання, визначає та контролює дії і спілкування мовців як членів групи, або, іншими словами, дискурс членів групи.

Розглянемо більш детально зв'язок ідеології та дискурсу. Соціальні репрезентації групи, засновані на ідеологічних засадах, є переважно узагальненими й абстрактними, при цьому члени групи мають використовувати їх у різних конкретних мовленнєвих ситуаціях, що, відповідно, відображається у дискурсі. Тобто ідеологія та переконання визначають політичний дискурс, однією з характерних особливостей якого є про-

тиставлення того, що «МИ» думаємо і говоримо, до того, що думають і говорять «ВОНИ» в цілому, при цьому не виявляється протиставлення того, що «Я» особисто вважаю, до того, що вважає хтось інший. Усе це втілюється у політичному дискурсі за рахунок вживання узагальнених виразів (ми, наші цілі, вони, їхні погляди тощо). Отже, політичний дискурс чітко виражає ідеологію та соціальні репрезентації групи в колективних формах текстів і мовлення (наприклад, партійні програми, постанови з'їздів тощо). Але при цьому також існують інші форми політичного дискурсу, які виробляються окремими мовцями (як-от, промови та заяви політиків), які є прикладом персоналізації групових переконань і поглядів. У цьому разі виникає необхідність у когнітивному інтерфейсі, який забезпечить представлення у політичному дискурсі не лише групової ідеології, а й особистих поглядів, переконань та досвіду мовця. Для означення цього інтерфейсу лінгвісти П. Джонсон-Лейерд (*P.N. Johnson-Laird*), Т. ван Дейк (*T. van Dijk*), У. Кінтч (*W. Kintsch*), Г. ван Устендорп (*H. van Oostendorp*), С. Голдман (*S.R. Goldman*) [3, 18] запозичили поняття «когнітивна модель» з когнітивної психології. Когнітивна модель — це особистісна репрезентація (так звана епізодична пам'ять) специфічних подій, у яких особа брала участь, була свідком, або про які чула або читала [3]. Отже, когнітивна модель вміщує особистісне знання про подію, погляди щодо цієї події, а також особистісне тлумачення та оцінювання останньої, тобто «досвід». При цьому слід зазначити, що більша частина змісту цих особистісних моделей ґрунтується на загальноприйнятих культурних переконаннях та ідеології. Таким чином, когнітивна модель поєднує соціальну репрезентацію групи й особистісну репрезентацію мовця, а отже, є когнітивною основою у процесі вироблення політичного дискурсу та його розуміння.

Ще одним важливим для ідеологічного аналізу політичного дискурсу поняттям є «контекст» або «контекстуальна модель». Відповідно до мовленнєвої ситуації контекстуальна модель у структурі дискурсу визначає мовленнєві акти, цілі, завдання і функції, знання та переконання тощо. Контекстуальна модель подібна до моделей інших подій, але має специфічні категорії, які відповідають певній соціальній події, такі як соціальний домен (політика, освіта тощо), виконувані соціальні дії (законодавство, освіта тощо), установки (час, місце дії тощо), ролі учасників (спілкування, родинні або соціальні ролі тощо) і когніції (переконання, цілі, погляди тощо) [3, 19]. Отже, контекстуальна модель визначає релевантність пропонованої інформації, вид та умови мовленнєвого акту, необхідні форми ввічливості, стилістичні характеристики, інтонацію та ін. Слід зазначити, що контекстуальні моделі є ідеологічно визначеними. Іншими словами, пред-

ставники різних політичних партій будуть мати різні ідеологічно визначені когнітивні та контекстуальні моделі однієї тієї самої події.

Таким чином, політичний дискурс визначається ідеологією як основою соціальної репрезентації групи, когнітивною моделлю як основою особистісної репрезентації мовця, та контекстуальною моделлю як суб'єктивною репрезентацією конкретної мовленнєвої ситуації.

Проаналізуємо політичний дискурс з погляду його ідеологічного складника, спираючись на вищевикладені концептуальні положення. Як твердить Т. ван Дейк, «політичний дискурс — це клас жанрів, визначених соціальним доменом, а саме політикою» [3, 19]. До жанрів політичного дискурсу можна віднести парламентські дебати, промови політиків, програми політичних партій, засідання уряду тощо. Тобто політичний дискурс — це дискурс політиків. Беручи до уваги, що політичний дискурс є видом інституційного дискурсу, до цієї категорії відносимо лише ті, які були створені в інституційних локаціях, тобто в уряді, парламенті або політичними партіями. Таким чином, неформальне спілкування політиків з друзями, на наш погляд, не є жанром політичного дискурсу, оскільки останній створюється мовцем, який виконує професійну функцію, в інституційній локації і з метою вчинення певної політичної дії (прийняття законодавчого акту, виборча кампанія тощо).

Визначаючи ідеологію як основні переконання, поширені між членами групи, припускаємо, що у політичному дискурсі відбувається взаємодія «множинних ідеологічних особистостей». Наприклад, у своїй промові британський прем'єр-міністр Д. Кемерон поєднує різні ідеології і виступає як професійний політик, як представник консервативної партії, як громадянин Великобританії та як звичайна людина. Це пояснюється тим, що ідеологія визначається для групи, а не для окремої особистості, а отже, члени однієї групи, базуючись на власному досвіді та знаннях, можуть мати різне розуміння і, відповідно, відтворення групової ідеології. Це дозволило американському вченому Дж. Джейсону (*G.I. Geison*) виділити поняття «професійної групової ідеології», яке контролює переважну частину нашої повсякденної інституційної та організаційної діяльності й відображається у різних жанрах політичного дискурсу.

Отже, ідеологічний аналіз політичного дискурсу Д. Кемерона буде містити визначення:

- 1) контекстуальної моделі комунікативної ситуації;
- 2) основоположних ідеологій (або множинних ідеологічних особистостей), у тому числі професійної групової ідеології;
- 3) особистих когнітивних моделей конкретних подій.

Для ідеологічного аналізу ми обрали промову Д. Кемерона "D. Cameron (conservative); Leader's speech, Birmingham 2014".

1. Визначення контекстуальної моделі комунікативної ситуації.

Доведемо приналежність зазначеної промови до жанру політичного дискурсу шляхом аналізу її основних контекстуальних характеристик, а саме — окреслимо мовця, локацію та мету спілкування:

а) мовець — Девід Кемерон, прем'єр-міністр Великобританії, лідер Консервативної партії Великобританії, член Парламенту по виборчому округу Вітні, а отже, професійний політик;

б) локація — з'їзд консервативної партії Великобританії;

в) мета спілкування — виконання політичного акту, висловлення думки уряду Великобританії стосовно результатів референдуму про незалежність Шотландії.

На думку Т. ван Дейка, запропонований перелік контекстуальних характеристик не є повним, тому вчений пропонує розширити його та здійснювати контекстуальний аналіз політичного дискурсу за такими критеріями [3]:

а) соціальний домен: політика — промова професійного політика безперечно належить до цього домену;

б) глобальна виконувана дія — управління державою;

в) глобальна локація — з'їзд консервативної партії;

г) локальний виконуваний політичний акт — висвітлення стратегій та переконань політичного уряду країни;

д) політичні ролі учасників: мовець — Д. Кемерон, прем'єр-міністр Великобританії; слухачі — члени політичної партії;

е) політичні когніції учасників — політичні погляди, ідеології, цілі та завдання консервативної партії.

Отже, ми здійснили контекстуальний аналіз за усіма запропонованими категоріями і можемо стверджувати, що промова Д. Кемерона є прикладом політичного дискурсу. Таким чином, можемо провести ідеологічний аналіз політичного дискурсу на прикладі зазначеної промови.

2. Визначення основоположних ідеологій (або множинних ідеологічних особистостей), у тому числі професійної групової ідеології.

Визначення основоположних ідеологій передбачає виокремлення в тексті промови виразів, які виражають основні положення групових ідеологій: ідеології консервативної партії (член партії), ідеології професійного політика (голова уряду, прем'єр-міністр), ідеології британця, ідеології людини.

Ідеологія консервативної партії. Розглянувши «Маніфест Консервативної партії» [7], яка є правлячою партією Великобританії, ми визначили її основні ідеологічні положення: економічний

розвиток, рівність та врахування інтересів кожного, добробут, справедливість, безпека, гідність.

Аналіз промови Д. Кемерона [20], лідера партії, дав змогу виокремити фрази, які наголошують та стверджують ідеологічні положення консерваторів. При цьому у виокремлених фразах, використані спеціальні лексичні засоби, що підкреслюють важливість позитивного сприйняття зазначених ідеологічних положень, а саме:

1) економічний розвиток (*"economy"* й *"economic"* використано 16 разів) та добробут (*"welfare"* вжито в промові 8 разів). При цьому в іменникових фразах зі словами *"economy"* та *"economic"* використані пре-модифікуючі прикметники, які стверджують позитивний розвиток економіки, та присвійний займенник (*our*), який підкреслює, що економічні питання входять у коло інтересів Консервативної партії: *the fastest-growing economy, our long-term economic plan, the fastest-growing major advanced economy in the world, a strong economy, our economy responsibly, our economic plan*. Слово *"welfare"* вживається з метою негативної репрезентації інших: *They have opposed every change to welfare we've made — and I expect they'll oppose this too. They sit there pontificating about poverty — yet they're the ones who left a generation to rot on welfare...* та позитивної саморепрезентації: *So let's say it loudly and proudly...with Britain getting off welfare and back to work...*

Піклування про добробут громадян Великобританії виражено також за рахунок вживання дієслів та їх похідних, які гарантують стабільність і впевненість:

– **to secure** — *...we can secure a better future for all... have the security of a job... a safe and secure retirement... security in retirement... delivering more security;*

– **to protect** — *We came in and protected the NHS (National Health System) budget. The next Conservative Government will protect the NHS budget and continue to invest more;*

– **to save** — *and saving it (country) from economic ruin... and save a bit more... we will find the savings we need through spending cuts alone... you should be able to buy a home — if you're willing to save... if you're prepared to work and save, we will help you get a place of your own;*

2) рівність та справедливість: з метою підкреслити пріоритетність цих понять для Консервативної партії (на відміну від Лейбористської партії) Д. Кемерон використовує протиставлення та антоніми, а також вживає іменникові фрази, які означають обов'язок:

– *Under Labour, inequality widened. With us, it's narrowed.*

– *There's one more task I want you to carry out: bringing fairness to our constitution.*

– *I know the system is **unfair**. I know that you are asking: if Scotland can vote separately on things like tax, spending and welfare. why can't England, Wales and Northern Ireland do the same? I know you want this answered. So this is my **vow**: English votes for English laws — the Conservatives will **deliver it**.*

– *I want to **take action** that's long overdue, and **bring back some fairness** to tax;*

3) урахування інтересів кожного громадянина Великобританії (вжито універсальні займенники *all* — 13, *everyone* — 15). Аналіз промови Д. Кемерона свідчить про те, що універсальний займенник *all* вжито з метою підсилення підмета, вираженого особовим займенником *we* (інтереси Консервативної партії в особі Д. Кемерона не відокремлюються від інтересів всього народу): *we can **all agree** ... we can **all be proud** ... we **all have to work***; а також в якості комплементативної прийменника *for*, який утворює прийменникову фразу, що виконує функцію ад'юнкта: *a better future **for all** ... a chance **for all** ... and **for all** ... passage **for all**.*

Універсальний займенник *everyone* вжито 15 разів, з них 11 — повтор фрази: “*A Britain (country) that **everyone** is proud to call home*” і два вживання у виразі “*everybody here (in Britain)*”. Вживання універсальних займенників підкреслює, що Консервативна партія та Д. Кемерон, як її лідер, представляють інтереси всіх громадян Великобританії;

4) безпека. Говорячи про безпеку країни, Д. Кемерон використовує поняття “*terrorism*” та “*ISIL*”, які дозволяють зробити чітку категоризацію на МИ — позитивні (Консервативна партія Великобританії та країна в цілому) та ВОНИ — негативні (терористи, ІДІЛ, Ірак). Для посилення впливу вжито негативно забарвлені слова: *terror, murder, threat, extremist, hellish crucible*:

– *Unless **we deal with ISIL, they will deal with us, bringing terror and murder to our streets.***

– *The **threat is Islamist extremist terrorism** — and it has found a new, **hellish crucible** — with **ISIL, in Iraq and Syria.***

Запропонованим варіантом вирішення проблеми є жорсткий контроль за імміграційними процесами, який дозволить протиставити МИ — позитивні (Консервативна партія Великобританії) гарантуємо безпеку, а ВОНИ — негативні (Лейбористська партія) формують загрозу:

– *Rulings to **stop us deporting suspected terrorists.***

– *But it also means a country that is strong in the world — in control of its own destiny... and yes — that includes **controlling immigration.***

– *And yes — we need **controlled borders and an immigration system that puts the British people first.***

Зауважимо, що не менш важливим показником представлення інтересів соціальної групи (у цьому контексті політичної партії) є вживання особового займенника *we* та присвійного займен-

ника *our*. Проаналізувавши промову в цілому, можемо чітко визначити частоту вживання зазначених займенників (*we* — 103, *our* — 118), а також простежити протиставлення соціальної репрезентації групових ідеологій «консерваторів проти лейбористів». Зокрема, слово *Labour* у тексті промови вжито 18 разів і при цьому жодного разу не використано словосполучення *Labour Party*, але вжито негативно забарвлені слова, що дозволяють ще глибше показати різницю між МИ-позитивні та ВОНИ-негативні:

– *Under **Labour, unemployment rose.***

– *Under **Labour, inequality widened.***

– *Ed Balls said that in thirteen years of Government, **Labour had made 'some mistakes'**. **Labour were just one big mistake.***

– *We've come so far the biggest **risk** to all this is **Labour.***

– *We know **Labour's real problem** on education.*

– *From **Labour last week, we heard the same old rubbish** about the Conservatives and the NHS. It was the **Labour Party** who gave us the **scandal** at Mid Staffs... elderly people **begging** for water and **dying** of neglect.*

Отже, можемо дійти висновку про те, що у промові Д. Кемерона основні ідеологічні погляди Консервативної партії Великобританії чітко втілені та наголошені.

Ідеологія професійного політика. Самоідентифікація політика Д. Кемерона як професіонала може бути здійснена за такими критеріями:

а) критерій ідентифікації — виконання обов'язків прем'єр-міністра;

б) діяльність — вирішення економічних та політичних питань;

в) мета — управління урядом та державою;

г) норми, цінності — погляди та переконання Консервативної партії Великобританії;

д) позиція, ставлення до інших груп — представлення інтересів Консервативної партії, опозиція до поглядів Лейбористської партії;

е) ресурс — політична влада (голова уряду).

Аналіз промови дозволив виділити лексичні та граматичні конструкції, які втілюють ідеологію професійного політика. У цьому контексті слід звернути увагу на частоту використання особового займенника *I* (75) та присвійного займенника *my* (18), які показують позицію окремої особистості, а не представника соціальної групи.

Критерій ідентифікації — виконання обов'язків прем'єр-міністра. З метою самоідентифікації себе як професійного політика, який виконує певні посадові обов'язки та несе за це відповідальність, Д. Кемерон чітко зазначає свою професійну посаду, а також використовує іменникові фрази та модальні дієслівні вирази зі значенням обов'язку:

– *I am so proud to stand here today as **Prime Minister** of four nations in one United Kingdom.*

...I'm the first **Prime Minister** to veto a Treaty... the first **Prime Minister** to cut the European budget...

– I love this country, and I will do my **duty** by it... I am here today to set out our **Conservative commitment** for the next five years... And here and now, I have a specific **commitment**... Believe me: coalition was not what I wanted to do; it's what I **had to do**.

Крім того, з метою формування у слухачів образу професіонала Д. Кемерон вживає прикметникові та дієслівні фрази, які виражають його абсолютну впевненість у правильному виконанні посадових обов'язків:

I am **confident** we will find the savings we need through spending cuts alone... And as we do that, I am **clear** about something else... I was always **clear** about why we called that referendum... And I **know** what I **want** next... I **know** the system is unfair... Britain, I **know** you want this sorted so I will go to Brussels.

Діяльність — вирішення економічних та політичних питань. Аналіз промови Д. Кемерона, дозволяє стверджувати, що з метою формування образу політика, який впливає на вирішення економічних та політичних питань було вжито спеціальну термінологію, зокрема: *security of a job, taxes, cutting the deficit, full employment, employment rate, referendum, freedom, justice, Afghan mission, extremist, terrorism, democratic future, bringing fairness to our constitution, coalition government, election*, а також дієслівні та іменникові фрази, які мають значення розв'язання та планування:

Put another way — if our economic **plan** for the past four years has been about our country — and saving it from economic ruin... our **plan** for the next five years will be about you, and your family — and helping you get on... So here's our **plan**... We've made clear **decisions**. We couldn't solve this housing crisis without some difficult **decisions**. The **planning system** was stuck in the mud — so we **reformed** it... and last year, nearly a quarter of a million houses were given **planning permission**... Our Parliament — the British Parliament — **decided** they shouldn't have that right. And a very clear **plan** to get there.

Мета — управління урядом та державою.

Управління державою — це вид діяльності, який передбачає здійснення управлінського організуючого впливу шляхом використання повноважень через виконання законів, здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя, створення умов для реалізації громадянами їхніх прав і свобод.

Свою функцію керівника уряду Д. Кемерон підкреслює за рахунок використання самого терміна «уряд» — “government” (14):

To be back here in October 2015 delivering **Conservative** policies... based on **Conservative** values... leading a majority **Conservative Government**... You know — when Britain is getting back to work, it can only mean one thing... the **Conservatives** are back in **Government**... So here is a commitment: with the next **Conservative Government** — we will always have the most competitive corporate taxes in the G20... I can tell you now that a future **Conservative Government** will raise the tax-free personal allowance from £10,500 to £12,500.

Наведені приклади ілюструють практичне втілення ідеології професійного політика (керівника уряду) та представника групової ідеології (члена Консервативної партії). Це досягається за рахунок вживання в реченнях фрази *Conservative Government*.

Отже, можемо дійти таких висновків:

– свій управлінський організуючий вплив шляхом використання повноважень через виконання законів Д. Кемерон показує за допомогою вживання різних термінів на позначення законодавчих актів та дієслівних фраз, які свідчать про його готовність дотримуватись законодавства з метою забезпечення громадянам реалізацію їхніх прав і свобод:

So this is **my vow**: **English votes for English laws** — the Conservatives will deliver it... There's one more task I want you to carry out: **bringing fairness to our constitution**... This is the country that wrote **Magna Carta**... the country that time and again has stood up for **human rights**... whether liberating Europe from fascism or leading the charge today against sexual violence in war. Let **me put this very clearly**... We do not require instruction on this from judges in Strasbourg. So at long last, with a Conservative Government after the next election, this country will have a **new British Bill of Rights**... to be passed **in our Parliament**... rooted in our values... **Freedom. Justice. Standing up for what is right**...

– здійснення управлінських функцій з метою комплексного соціально-економічного та культурного розвитку держави, а також забезпечення реалізації державної політики у відповідних сферах суспільного життя Д. Кемерон втілює за рахунок вживання різних форм майбутнього часу, які підкреслюють процес розвитку та позитивних змін, а саме:

– внутрішня політика:

During that referendum campaign we made a vow to the Scottish people that they will get more powers — and we will keep that vow;

– зовнішня політика:

As always with this Party, we will do whatever it takes to keep our country safe. Britain, I know you want this sorted so I will go to Brussels, I will not take no for an answer and when it comes to free movement — I will get what Britain needs;

– економіка:

If you work hard, we will cut your taxes... So here is a commitment: with the next Conservative Government — we will always have the most competitive corporate taxes in the G20... We are going to balance the books by 2018, and start putting aside money for the future;

– соціальна сфера:

а) освіта:

We will make sure your children get a great education; the best education... but only if we keep taking on everyone who gets in the way of high standards...;

б) охорона здоров'я:

The next Conservative Government will protect the NHS budget and continue to invest more. Because we know this truth... and we will never forget... you can only have a strong NHS if you have a strong economy...;

в) добробут та підвищення рівня життя:

For those wanting to buy a home, yes — we will help you get on that housing ladder... For those retiring, we will make sure you get a decent pension; and real rewards for a life of work... We're going to build 100,000 new homes — and they'll be twenty percent cheaper than normal.

Ресурс — політична влада (голова уряду). Для того щоб сформувавши думку про правильне та доцільне використання ресурсу, політики зазвичай у своїх промовах створюють враження того, що вони служать народу і піклуються про всіх громадян. Д. Кемерон досягає цього за допомогою вживання різних форм особових займенників 2-ї особи (*you* — 98, *your* — 31):

Our plan for the next five years will be about you, and your family — and helping you get on... we are on your side, helping you be all you can... If you want to provide for yourself and your family, you'll have the security of a job... Once you have a job, I want you to take home more of your own money.

Крім цього, у промові використано багато дієслівних фраз із значенням піклування та турботи (*to care* — 2, *to help* — 13, *to think of* — 3):

I care deeply about those who struggle to get by... but I believe the best thing to do is help them stand on their own two feet — and no, that's not saying "you're on your own", but "we are on your side, helping you be all you can..." I want to help you live a better life... I think of the millions of people going out to work, wiping the ice off the windscreen on a winter's morning...

Більш того, з метою підсилення образу Д. Кемерон завершує промову словами, які безпосередньо стверджують вищезазначену думку:

I don't claim to be a perfect leader. But I am your public servant, standing here, wanting to make our country so much better — for your children and mine. (Критерії, які розкривають норми і цінності Д. Кемерона, а також його позицію і ставлення

до інших груп (до Лейбористської партії) були проаналізовані при розгляді втілення ідеології Консервативної партії.)

Ідеологія націоналізму (як громадянина Великобританії). Націоналізм — це ідеологія і напрям політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі. Націоналізм у своїй основі проповідує вірність та відданість своїй нації, політичну незалежність і діяльність на благо власного народу, об'єднання національної самосвідомості для практичного захисту умов життя нації, її території проживання, економічних ресурсів та духовних цінностей.

Спираючись на вищенаведену дефініцію, ми проаналізували промову Д. Кемерона і визначили такі шляхи втілення ідеології націоналізму як формування національної гідності та гордості.

З метою формування у слухачів почуття гідності та гордості від приналежності до великого народу використано поєднання слів "*proud*" (24), "*pride*" (2) з визначенням локації: "*Britain (a country, here): everyone here can be proud of that... we can build a country whose future we can all be proud of... Britain that everyone is proud to call home (11)... We're making Britain proud again (3) ...Britain regaining its purpose, its pride and its confidence.*

Не менш цікавим у цьому контексті є вживання найвищого ступеня порівняння прикметників, що дозволяє не лише сформувавши почуття гідності, а й здійснити категоризацію МІ — позитивні (консерватори) і ВОНИ — негативні (лейбористи) за рахунок використання позитивно та негативно стилістично забарвлених слів:

МІ-позитивні це зробили: *our greatest living Yorkshireman, the fastest-growing economy, the best education, the highest employment rate, the best schools, the best start, the greatest shows of democracy;*

ВОНИ-негативні це зробили: *especially the lowest-paid, especially the poorest, the deepest recession, the biggest peacetime deficit, the biggest risk.*

Ідеологія вищих цінностей (як особистості). Як ми зазначали раніше, основою всіх ідеологій є загальноприйняті культурні переконання (або загальнолюдські цінності), які ґрунтуються на здоровому глузді. Вони незаперечні та неідеологічні. Загальнолюдські цінності охоплюють соціально-політичні та моральні принципи, загальнолюдські ідеали, цілі та способи їх досягнення (соціальна справедливість, людська гідність, громадянський обов'язок, збереження миру тощо). З огляду на вищевикладене ми можемо стверджувати, що зазначені загальнолюдські цінності були втілені Д. Кемероном як представником консервативної партії, як професійним політиком, як громадянином Великобританії. Але при цьому, на нашу думку, доцільно звернути увагу на існу-

вання тих вищих цінностей, які також належать до загальноприйнятих культурних переконань, але є граничними за своєю значимістю, оскільки відображають фундаментальні відносини та потреби кожної окремої особистості, визначають життя кожної людини, а саме: уявлення про добро, зло, справедливість, дружбу, кохання, родинні зв'язки, цінності діяльності (праця, творчість, пізнання), цінності самозбереження (життя та здоров'я), цінності самоствердження та самореалізації, цінності, які характеризують вибір особистих якостей (хорообрість, вірність, чесність тощо). Ми проаналізували промову і визначили вищі цінності, на які спирається Д. Кемерон, а також приклади їх відображення:

1) цінність родинних зв'язків (*family* — 9) та дружби:

I'm not a complicated man. I believe in some simple things. Families come first. They are the way you make a nation strong from the inside out... When it comes to keeping Britain safe, I had one man by my side for four years, and someone to whom I owe an enormous debt of gratitude;

2) цінності самозбереження (життя та здоров'я):

I am someone whose family knows more than most how important it is... who knows what it's like to go to hospital night after night with a child in your arms... knowing that when you get there, you have people who will care for that child and love that child like their own. How dare they suggest I would ever put that at risk for other people's children?;

3) цінності діяльності (праця, творчість, пізнання):

I care deeply about those who struggle to get by... but I believe the best thing to do is help them stand on their own two feet — and no, that's not saying "you're on your own", but "we are on your side, helping you be all you can. And it comes back to those things I believe. A Britain that everyone is proud to call home is a Britain where hard work is really rewarded. Not a free-for-all, but a chance for all... the chance of a job, a home, a good start in life... whoever you are, wherever you are from. And by the way — you never pull one person up by pulling another one down;

4) цінності самоствердження та самореалізації:

When he was a teenager, he didn't only address the Tory party conference... he read Hansard in bed... and had a record collection consisting of one album by Dire Straits and dozens of speeches by Winston Churchill. All I can say is this: that boy became a fine Parliamentarian... a brilliant Foreign Secretary... our greatest living Yorkshireman...;

5) цінності, які характеризують вибір особистих якостей:

I want a country where young people aren't endlessly thinking: 'what can I say in 140 characters?' but 'what does my character say about me?' This year,

the last of our combat troops come home — and I know everyone here will want to show how grateful and how proud we are of everyone who served. Anyone who thinks I can't or won't deliver this — judge me by my record. Around that table in Europe they know I say what I mean, and mean what I say.

Отже, можемо дійти висновку про те, що проаналізована промова є яскравим прикладом відображення множинних ідеологічних особистостей, оскільки мовець — Д. Кемерон — втілює чотири різні ідеології: 1) групову ідеологію Консервативної партії, 2) ідеологію професійного політика, 3) ідеологію націоналізму, 4) ідеологію вищих людських цінностей.

3. Визначення особистих когнітивних моделей конкретних подій

Як ми зазначали раніше, третьою категорією ідеологічного аналізу політичного дискурсу буде визначення особистих когнітивних моделей Д. Кемерона. Отже, беручи до уваги той факт, що когнітивна модель є особистісною репрезентацією різних подій, свідком чи учасником яких був мовець, ми проаналізували промову й визначили приклади втілення особистісних знань Д. Кемерона про події, його погляди на них, а також власне тлумачення та оцінювання.

У тексті промови нами було виділено три уривки, в яких показано втілення контекстуальної моделі комунікативної ситуації крізь призму власного досвіду мовця:

– внутрішня політика. Д. Кемерон висловлює своє ставлення до результатів проведення референдуму в Шотландії:

(1) *But I can tell you the best moment of my year. It was June 6th, the 70th anniversary of D Day. Sam and I were in Bayeux, in France, with my constituent, Patrick Churchill... no relation to the great man — but a great man himself;*

– соціальна сфера (освіта). Висловлення позиції щодо необхідності забезпечити рівні права для всіх громадян на якісну освіту:

(2) *There must be a great education for every child. A month ago I had this wonderful moment. Florence is now 4 and just starting school, so for the first time, all three of my children are at the same primary school.*

(3) *I tell you — Tristram Hunt and I might both have been educated at some of the best schools in our country. But here's the difference: You, Tristram — like the rest of the Labour Party — want to restrict those advantages... I want to spread them to every child in Britain.*

Висновки. У ході дослідження ми розглянули мультидисциплінарний підхід до ідеологічного аналізу політичного дискурсу, а також здійснили практичний ідеологічний аналіз промови Д. Кемерона. Політичний дискурс — це інституційний вид дискурсу, який за допомогою колективних форм текстів чітко виражає ідеологію та соціальні репрезентації групи. Прикладами колек-

тивних текстів можуть бути партійні програми, плани розвитку, постанови тощо. Але більш цікавими, на нашу думку, для ідеологічного аналізу є форми політичного дискурсу, які виробляються окремими мовцями, зокрема парламентські дебати, промови політиків тощо. Тому для здійснення ідеологічного аналізу політичного дискурсу нами було вибрано промову Д. Кемерона. З метою визначення приналежності виступу Д. Кемерона до політичного дискурсу було здійснено аналіз контекстуальних характеристик промови відповідно до визначених категорій (соціальний домен, глобальна виконувана дія, глобальна локація, локальний виконуваний політичний акт, політичні ролі учасників, політичні когніції учасників). Згідно зі здійсненим аналізом ми дійшли висновку про те, що політична промова — це форма політичного дискурсу, яка виробляється окремим мовцем і є прикладом персоналізації групових переконань та поглядів, а отже, поєднує групову ідеологію та особистісні ідеологічні переконання мовця. Спираючись на це припу-

щення, було здійснено ідеологічний аналіз промови Д. Кемерона за певними категоріями (визначення контекстуальної моделі комунікативної ситуації, основоположних ідеологій, особистісних когнітивних моделей конкретних подій). У ході дослідження було засвідчено наявність взаємодії множинних ідеологічних особистостей мовця, втілених у тексті промови. Зокрема, за рахунок використання цілої низки лінгвістичних засобів Д. Кемерон виступив як представник Консервативної партії Великобританії (групова ідеологія), як професійний політик (професійна ідеологія), як громадянин Великобританії (націоналістична ідеологія), а також як особистість (ідеологія вищих цінностей). Крім того, в тексті промови було виявлено приклади особистісної репрезентації мовцем комунікативної ситуації, тобто втілення особистісних когнітивних моделей. Отже, можемо дійти висновку про те, що політична промова є особистісним втіленням групової ідеології, що характеризується взаємодією множинних ідеологічних особистостей мовця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barthes R. An Introduction to the Structural Analysis of Narrative / R. Barthes, L. Duisit // *New Literary History*. — Vol. 6, No. 2. — Winter, 1975. — P. 237–272.
2. Dijk, Teun A. van Ideology: A Multidisciplinary Approach / Teun A. van Dijk. — SAGE Publications: London, Thousand Oaks; New Delhi, 1998. — P. 365.
3. Dijk, Teun A. van Political Discourse and Ideology / Teun A. van Dijk // Clara Ubaldina Lorda & Montserrat Ribas (Eds.), *Anàlisi del discurs polític*. — Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, IULA, 2002. — P. 15–34.
4. Fairclough N. Language and Power / N. Fairclough. — Longman Group UK Limited 1989. — 259 p.
5. Foucault M. The Subject and Power / M. Foucault // *Critical Inquiry*. — Vol. 8, No. 4. — Summer, 1982. — P. 777–795.
6. Habermas J. The Theory of Communicative Action / J. Habermas. — Boston: Beacon Press, 1984. — 465 p.
7. Strong Leadership. A Clear Economic Plan. A Brighter, More Secure Future [Електронний ресурс] // *The Conservative Party Manifesto 2015*. — Режим доступу: <https://www.conservatives.com/manifesto>
8. Wodak R. Methods of Critical Discourse Analysis / R. Wodak, M. Meyer. — SAGE Publications: London, Thousand Oaks, New Delh, 2001. — 200 p.
9. Zhabotinskaya S. The Image of Ukraine as a Political Concept / S. Zhabotinskaya, N. Chaban // *The USSE Messenger*. — 2000. — № 1. — P. 110–121.
10. Арутюнова Н.Д. Дискурс / Н.Д. Арутюнова // *Лингвистический энциклопедический словарь*. — М.: Совет. энцикл., 1990. — С. 136–137.
11. Баранов А.Н. Политический дискурс: методы анализа тематической структуры и метафоры / Баранов А.Н., Михайлова О.В., Сатаров Г.А., Шипова Е.А. — М.: [Фонд ИНДЕМ], 2004. — 94 с.
12. Дейк Т.А., ван. Язык, познание, коммуникация / Т.А. ван Дейк; пер. с англ. — М.: Прогресс, 1989. — 312 с.
13. Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса / общ. ред. П. Серии; пер. с фр. и португ. — М.: ОАО ИГ «Прогресс», 1999. — 416 с.
14. Кравченко Н.К. Нарратив как дискурс: категории, функции, методы исследования в ракурсе современного дискурс-анализа [Електронний ресурс] / Н.К. Кравченко // *Одеський лінгвістичний вісник*. — 2014. — Вип. 4. — С. 134–139. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olin_v_2014_4_34
15. Почепцов Г. Теория коммуникации / Г. Почепцов. — Рефл-бук Ваклер, 2001. — 656 с.
16. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. — Полтава: Довкілля; К, 2010. — 844 с.

17. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О.О. Селіванова. — Полтава: Довкілля ; К, 2006. — 716 с.
18. Шевченко И.С. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен : монография / Шевченко И.С., Безуглая Л.Р., Бондаренко Е.В., Донец П.М., Мартынюк А.П., Морозова Е.И., Пасынок В.Г., Пихтовникова Л.С., Солощук Л.В., Фролова И.Е., Швачко С.А. / под общ. ред. Шевченко И.С. ; пер. с укр. — Харьков : Константа, 2005. — 356 с.
19. Шейгал Е.И. Семиотическое пространство политического дискурса / Е.И. Шейгал // Полит. дискурс в России. — 1999. — № 3. — С. 41–48.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

20. Cameron David (conservative) Leader's speech [Електронний ресурс] / Cameron David. — Birmingham 2014. — Режим доступу : <http://www.britishpoliticalspeech.org/speech-archive.htm?speech=356>